

TÜRK DİN SOSYOLOJİSİNDE BATI EKSENLİ SOSYOLOJİ GELENEĞİNİN YÖNLENDİRİCİ ETKİSİ

Kemalettin TAŞ*

Abstract

The Leading Influence of Tradition of Sociology That Focuses on the West in Turkish Sociology of Religion

In our country, appearance and improvement process of both sociology and its sub-discipline sociology of religion has highly occurred within the framework of concepts, theories and methods that were produced in the world of Western science. Therefore, the most important characteristic of the Turkish sociology of religion is being determined in the point of making a research through “compilation”, “quotation”, “counterfeit” rather than production of knowledge which is peculiar to its own social and religious reality. But, the social reality and religious field which Western societies and Turkish society based on are inherently different from each other. Accordingly, description of all aspects of religious phenomena which have a social character in our country by the Western sociological theories of religion are not expected. Which is need to be done is, without excluding the universal knowledge, to try to construct the theories which will help us to explain and understand our own religious and social life.

Key Words: Sociology, Sociology of Religion, The West, Turkish Society.

Giriş

Batının ele geçirdiği dünya egemenliği ve XIX. yüzyılda kendisini temelden sarsan sorunlar, sosyolojinin doğuşunu anlamamızda bize yardımcı olan iki olaydır. Toplumla ilgili soyut ve mutlak kavram ve kurallar olmadığı gibi mutlak ve objektif bir sosyoloji bilimi de yoktur. Eğer böyle olsaydı, Batı sosyolojisinin bütün esasları ülkemiz için de geçerli olurdu (Sezer, 2006:23,39). XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında modern Batı sosyolojisi çok çeşitli sosyoloji akımları aracılığıyla Türkiye’ye girmeye başlamıştır. Öyle anlaşılmaktadır ki, Osmanlının son döneminin bir kısım düşünür ve aydınları, Batıda ortaya çıkan “yeni bilim”i yani sosyolojiyi, çökmekte olan

* *Doç. Dr.* , SDÜ İlahiyat Fakültesi

İmparatorluğun sorunlarına çözüm üretmek için âdeta bir “kurtarıcı” ya da “çıkış yolu” gibi görmüşlerdir (Günay, 2006: 510,512). Bu bağlamda Türk sosyolojisinin önündeki güçlüklerden biri de Batılı toplumların incelenmesi, tanınması, anlaşılması ve açıklanması için Batılılarca üretilen sosyolojik kavram ve teorilerin tercüme edilerek Türk toplumunun incelenmesi, tanınması, anlaşılması ve açıklanması için kullanılmasında karşımıza çıkmaktadır. Bir sosyal dünyanın açıklanması için üretilen kavram ve teorilerin başka bir sosyal dünyanın açıklanması için kullanılmasının ardında her iki sosyal dünyanın da özünde aynı olduğu sayılı yatmaktadır. Hâlbuki Türk sosyal dünyası ile Batı sosyal dünyası aynı değildir (Çelebi, 2004: 3). Her ikisi arasında da önemli ölçüde tarih ve kültür miraslarının farklılığından kaynaklanan ayrılıklar vardır. Dolayısıyla Batıda üretilen sosyolojik kuramları, Türk toplumunu açıklamak için kullanmak doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

Her zaman, Batılı bir bilgi olan sosyolojiyi takip etme becerisi gösteren Türk sosyolojisi, aynı mahareti, özgün bir bilgi üretme noktasında gösterememiştir. Çünkü Türk sosyolojisi genellikle, Batılı sosyolojiyi taklit etme tercihi içinde olmuştur. Batılı sosyolojik bilgiyi Türk toplumuna uyarlayarak kullanmak, Türk sosyolojisini özgün olmaktan uzaklaştırdığı gibi, doğru bilgidен de uzaklaştırmıştır. Sosyolojinin Türkiye’deki tarihiyle, genel gelişim tarihi karşılaştırmalı bir şekilde analiz edildiğinde ilk fark edilecek husus; Türk sosyolojisinin Batılı bir bilgi olan sosyolojiyi neredeyse eş zamanlı bir biçimde takip etmedeki dinamizmidir. Bu dinamizmi besleyen en önemli sebep, o dönemin Türk toplum yapısıdır. Sosyolojinin Batı’da ortaya çıkmasına sebep olan çalkantılı toplumsal şartlar, başka içeriklerle de olsa Türk toplum yapısında da olduğundan, sorunlara çözüm üretmek maksadıyla sosyolojiye başvurulmuştur.

Batıda Fransız İhtilali ve Sanayi Devriminin hazırladığı yeni toplumsal şartların bir ürünü olan sosyoloji, Türk toplumunda ise İmparatorluğun çöküşünü hızlandıran birçok siyasal ve sosyo-ekonomik sorunun çözümüne katkıda bulunmak maksadıyla, Batıdan ithal edilerek inşa edilmiştir. Dolayısıyla sosyolojinin ülkenin kurtuluşu projesiyle ve bu projenin siyasal hedefi olan Batılılaşmak idealiyle doğrudan bir ilgisi vardır. Ziya Gökalp tam da bahsettiğimiz amaçlar doğrultusunda bir yandan sosyolojinin ülkedeki kuruluşunu gerçekleştirmiş, diğer yandan da sosyoloji aracılığıyla yeni sistemin yerleşmesine, Batının tanıtılmasına sistematik şekilde yardımcı olmayı denemiştir. Bu bağlamda sosyoloji, Cumhuriyet döneminde daha belirgin olmakla beraber, Osmanlı döneminde de ağırlıklı olarak resmî ideolojinin

yanında ve yardımında olmuştur. Ancak Osmanlı döneminde ülkeyi içine düştüğü bunalımdan ve çıkmazdan kurtarma bilimi olan sosyoloji, Cumhuriyetle birlikte, yeni yönetimin varlığını sürdürme, kitlelere gereken mesajları ulaştırma ve ara sıra da “piyasa sondajlaması” yapmanın bilimi şeklinde fonksiyon görmüştür. Esasında resmi ideolojinin savunuculuğu gibi bir misyonla kendini yükümlü gören Türk sosyolojisinin bu tavrını besleyen şey, bağlı bulunduğu Batı sosyolojisinin de başlangıçtan itibaren “düzeni” savunmak ve değiştirmeden aktarmak gibi bir misyona sahip olmasıdır. Hangi sosyolojik kurama yaslanırsa yaslanınsın ya da hangi ideolojik aidiyete mensup olursa olsun, Türk sosyolojisinin bütün varyasyonları ana hatlarıyla Batı sosyolojisi ekseninde var olmuştur. Bu eksenin temel motivasyonunu oluşturan şey, toplumu dönüştürme taleplerinde Batılılaşma ideolojisinin kabul edilmesidir. Bu tutum, Batı sosyolojisine sarsılmaz bir sadakati getirmiştir. Batı sosyolojisinin özelde Batı toplumları için olan açıklama modelleri ya aynen ya da dönüştürülerek Türk toplumuna uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu çaba, toplumsal farklılıkları, kendine özgü özellikleri açısından görmezden gelmek gibi olumsuz bir sonucu da beraberinde getirmiştir (Çağan, 2007:69-71).

Batı Sosyolojisinin Kavram, Kuram ve Yöntemleri Karşısında Türk Sosyolojisi

Türkiye’de sosyolojinin Batıda oluşturulan şablonların aktarımıyla gelişmesi, onun kuram, kavram ve yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Ancak kuram ve yöntemler, incelenen toplumun gerçekliklerinden bağımsız kalamazlar. Çünkü kavramların anlam alanları ve sınırları her topluma göre değişebilmektedir. Dolayısıyla herhangi bir toplum için ortaya konan sosyolojik kuramlarla bütün toplumları açıklamaya çalışmak oldukça sorunlu bir yaklaşımdır. Çünkü bir toplumun kendine özgü tarihsel durumunu açıklamak için geliştirilmiş kavram ve kuramlar, bir başka toplum için aynen uygulanamaz. Öyleyse yapılması gereken, kendi toplumumuzun var oluşsal özelliklerine göre oluşturulacak bir kuram arayışını sürdürmektir. Her topluma uygun genel geçer bir model olmadığına göre, hatta aynı toplumun farklı dönemleri için bile tek şablonun yetersizliği ortadayken, incelenen toplumsal gerçekliğe uygun bir kuramsal yaklaşımın oluşturulması oldukça önemlidir. Dolayısıyla Türk toplumu üzerine yapılan sosyolojik araştırmalarda, başka toplumlarda üretilmiş ya da genel geçer olarak kabullenilen kuramlardan hareket ederek çözümlenelerde bulunmak doğru değildir.

Türk sosyolojisinde belirli bir kuramın oluşturulamaması, yöntem eksikliğini de beraberinde getirmekte ve bu doğrultuda da her iki alanda aktarma

veya uyarlama türünden kuram ve yöntemler kullanılmakta, bunlar da araştırma alanıyla uyumsuzluk gösterdiğinden, elde edilen bilgiyi problemliliktedir. Bu tespit, kendi gerçekliğimize uygun kuram geliştirmenin zorunluluğunu ortaya koymakla beraber, bu zamana kadar Batıda geliştirilen kuramların tamamen inkârını veya yanlışlığını içermemekte, aksine onlardan faydalanmayı gerektirmektedir (Arabacı, 2009:101-103).

Görüldüğü gibi genelde Türkiye'deki sosyoloji çalışmalarının, gerek sosyolojik bilginin istihraç edildiği alan, gerek bu alana yaklaşırken zihinde kurgulanan ilkeler, sayılılar bütünü olan yaklaşımlar, gerek seçilen konunun içinde kavramsallaştırıldığı teori, gerekse o teori ışığında gözlemlenen olgunun bilgisini elde etme yöntemleri açısından Batıdaki çalışmalardan esinlenerek yürütüldüğü, özgün bir bakış, teori, yaklaşım ve yöntem anlayışımızın bulunmadığı bir tespit olarak ifade edilebilir. Ancak durum, bu merkezde bile değildir. Öncelikle, Türkiye'de en azından sosyologlar arasında "bilimsel topluluk" olarak adlandırdığımız bir iletişim-etkileşim ağının mevcut olmaması, Türkiye'deki sosyoloji çalışmalarının "taklitçilik" bile olsa, özel bir karaktere sahip olmadığının en önemli göstergesidir. Bu bağlamda ülkemizde, kendi kültürel ve entelektüel birikimimizi dikkate alan, bu birikime yaslanan bir bilimsel topluluk olmadığı gibi; ne bilimsel bilginin istihraç edileceği alanın neresi olduğu, ne bu alana hangi ilkeler, sayılılar ağının arkasından bakılabileceği, ne inceleme objesi zihinde yeniden üretilirken bu üretimin ne gibi bağlantılarla kurulabileceği, ne de inceleme objesinin bilgisinin nasıl elde edileceği üzerinde bir konsensüs vardır. Kendi kültürel ve entelektüel birikimize dayanan bir uzlaşma arayışımızı bir yana bıraksak bile, sosyologlarımız arasında, benimsedikleri Batılı herhangi bir yaklaşım çevresinde bir araya gelerek çalışmalarını o yaklaşımın ilkeleri çerçevesinde yürütme alışkanlığının, böylece en azından o tek bir yaklaşımın Türkiye'deki taraftarları olma çabalarının sergilendiğini de görememekteyiz (Çelebi, 2004:17,18). Dolayısıyla ülkemizdeki sosyoloji çalışmalarının önemli bir bölümüne, derlemecilik, aktarmacılık, yüzeysellik, taklitçilik, spekülasyon ve en çok sosyografya egemendir. Durum çoğunlukla bu merkezde olunca, araştırmalar, genelde yerel ve en çok ulusal düzeyde kalmakta; evrensel düzey ve geçerlikte bilim üretme profili oldukça düşük düzeyde seyretmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de genellikle sosyal bilimler için geçerli olan "taklit sosyal bilim", aşamasının sosyoloji içinde geçerli olduğu ve Türk sosyologlarının genelde birinci ve kısmen ikinci aşamalarda kümelenedikleri söylenebilir (Günay, 2009:37,38). Bu bakımdan ülkemizdeki derlemeci, aktarmacı veya durum

tespitine yönelik deskriptif sosyografya çalışmalarının teorik ve metodolojik açıdan daha özgün bir düzeye erişmesi gerekmektedir.

Sosyolojiyi, toplumların kendi üzerlerine sordukları ve sürekli yenilenen bir soru olarak gördüğümüzde, ülkemizde henüz aktarma bir bilim kimliğinden kurtulamamış olan Türk sosyolojisine, tarihimizden bilgi edinme, gerekli sonuç ve dersleri çıkarma gibi bir işlev yüklemek mümkündür. Bu bağlamda Türk sosyolojisinin, Türk toplumunun yapısı ve sorunlarına yoğunlaşması gerekmektedir. Zaten Türk sosyolojisi de Türk toplumunun yapısını açıklayabildiği, toplum sorunlarına çözümler üretebildiği, Türkiye'nin gerçeklerinin ve yapısal özelliklerinin bilincine vardığı sürece gelişme olanağına kavuşacaktır (Kızılcılık, 2001:11).

Batılı sosyologların, sosyolojik metoda uyararak, içinde buldukları toplumlara yönelik yapmış oldukları tespitler kendi toplumları açısından doğru olabilir. Ancak bu tespitleri, başka toplumlar için ve Türk toplumu için de geçerli saymak, bizi doğru neticelere götürmez. Bu bakımdan her kültür kendi sosyologunu, kendisi yetiştirmek zorundadır. Sosyal bilimlerde geçerli olan bir ilkeye göre, farklı kültürlerde yapılan araştırmalar, farklı sonuçlar verebilir. Çünkü “anlama” ve “yorumlama”, tamamen olmasa da, büyük çapta yaşamaya, içinde bulunmaya göre derinlik kazanır. Belli bir kültür içinde yetişmiş olan sosyal bilimci, öteki kültür ortamlarında bulunan meslektaşlarından elbette ki çok şey öğrenecektir. Çünkü başka türlü düşünmek bilimsel zihniyetle bağdaşmaz. Fakat onun, kendi kültürüne özgü birtakım yeni problemlerinin olacağı veya olabileceği de bir gerçektir. Zira sosyal bilimci, her şeyden önce, içinde doğup büyüdüğü kültür ortamının tercihlerine göre hareket edecektir (Aydın, 1985:42). Dolayısıyla Batılı sosyologların düşünceleri, Batılı olmayan toplumların özelliklerine sadece uzak kalmak ve çoğu defa ters düşmekle kalmamış, aynı zamanda, spesifik sosyolojik kuramlar, bu toplumların bugün içinde buldukları pek çok problemi izah etmekte yetersiz kalmıştır (Er, 104,105). Çünkü sosyoloji kendi başına bir bilim olmayıp, varlığı ve kimliğini içinde yaşadığı toplumun özelliklerinden ve olaylarından almaktadır. Bu durum, sosyologlarımızın artık doğrudan özgün açıklamalarını ortaya koymasını, kendi duruşlarını takınarak dünyadaki yerimizi belirlemeye yönelik çalışmalar yapmalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla Türk sosyolojisi, kurulu düzenin iyi bir şekilde işlemlerini gerçekleştirme yolunda çaba göstermekten çok, toplumumuzun sorun ve açmazlarının ortadan kalkmasını sağlamak ve bunun için de dünya konjonktüründeki konumumuz ve ilişkilerimizin durumunu

isabetli bir şekilde tahlil edebilmenin uğraşı içerisinde olmalıdır (Tuna, 2002:96-99).

Türkiye’de Din Sosyolojisinin Batı Temelli Olmasından Kaynaklanan Açmazları

Sosyolojide olduğu gibi, gerçek anlamda sınırlarına Batılı modern perspektifler içinde ulaşan din sosyolojisi de, bu kökeni doğrultusunda evren ve toplum telakkisini, bağlı bulunduğu paradigmadan beslenerek sürdürmektedir. Bu bakımdan din sosyolojisinin de tarihi, bütünüyle Batı’nın kendi özgül muhayyilesinin bir parçasıdır. Batı dışı toplumlarda genelde yapılan ise söz konusu disiplinlerin yerel renklerle ilişkilendirilmesinden ibarettir. Bu bağlamda, toplumun “Tanrısal hegemonya”dan ayırıştırılarak okunması, sosyolojinin aslî görevi olarak anlaşılmıştır. Sosyologlar dini, bir Tanrı ya da Tanrılara olan inançla değil, kutsala gönderme yaparak tanımlamışlar (Sosyolojik din tanımları için bkz. Taş, 2003) ve böylesi bir tanımın toplumsal karşılaştırma yapmaya daha elverişli olduğuna işaret etmişlerdir (Subaşı, 2007:16,17).

Pozitivizm, ülkemize giren ilk “Batılı” ideoloji, ilk “modern” ideolojidir. Osmanlı toplumunun Batıya açıldığı dönemde Batıda pozitivizm demek, bilim demektir. Dolayısıyla Batıya açılmak pozitivistliğe açılmaktır. Bu noktadan bakıldığında önce “modern” sonra “pozitivist”, önce “sosyalist” sonra “pozitivist”, önce “İslamcı” sonra “pozitivist”, önce “milliyetçi” sonra “pozitivist” olunmaz; tam tersine önce pozitivist sonra modern, önce pozitivist sonra sosyalist, önce pozitivist sonra milliyetçi olunur. Çünkü pozitivizm, gelenekten kopmanın neredeyse tek aracıdır. Ancak bu gelenekten kopma sürecinde değişmeyi belirleyen şey rasyonel unsurlar değildir. Bu durumu belirleyen faktör “algı kalıbı değişimi”dir. Şöyle ki, mevcut geleneğin yerine bir başka gelenek (Pozitivizm) geçmektedir. Dolayısıyla gelenek reddedildiğinde, toplumdan devralınan gelenekten çıkılarak, geleneğin bulunmadığı bir ortama geçilmemiştir; bir gelenekten başka bir geleneğe geçilmiştir (Arslan, 2007: XXXII, XXXIII).

Son dönemlerde sosyal bilimlerde pozitivistliğe yönelik yoğun eleştirilere ve alternatif yöntem arayışlarına rağmen, sosyal bilim araştırmalarında pozitivist anlayışın uzanımları hala temel olma işlevini sürdürmektedir. Çünkü pozitivistliğe alternatif paradigmalardan hiçbiri, araştırmalar için geçerli/güvenilir bir metodoloji sunamamaktadır. Ayrıca sosyal bilimciler arasında, pozitivistliğe yerine hangi paradigmanın ikame edileceği hususunda da hiçbir zaman

mutabakata varılamamaktadır (Hekman, 1999:11,12). Bunun yansımalarını din sosyolojisi araştırmalarında da görmek mümkündür. Aslında din sosyolojisinde pozitivizme karşı mesafeli tutum, dinin tanımı meselesinde kendini göstermektedir. Ancak dinin tanımı ve kaynağı ile ilgili bu tartışmaların, din sosyolojisindeki yeni gelişmeler bağlamında oldukça eski sayılabilecek bir pozitivist geleneğe ait menşee tartışmaları olarak kaldığını söylemek mümkündür (Günay ve diğerleri, 2005:201).

Türk toplumunun sosyal gerçeğliğine ilişkin bir kuram geliştirme girişiminde, öncelikle tarihi-sosyal eylemin yapısını, bu eylemi topluma özgü bir şekilde oluşturan temel unsurları dikkate almak, daha sonra bu temel ve genel özelliklerden farklılaşan özel durumları göz önünde bulundurmak gereklidir (Arabacı, 2009: 104). Kuram, deneye imkân veren bir anlamda araştırmanın düşünsel bir temele oturmasını sağlamakta, ona düşünsel bir derinlik, genişlik ve zenginlik katmaktadır. Buna karşılık ölkemizdeki din sosyolojisi araştırmalarının özgün bir kuramsal ve metodolojik yaklaşım düzeyine eriştiği söylenemez. Her bilimsel çalışma gibi kuramsal sosyolojik yaklaşım çalışmalarının da her şeyden önce ortaya çıktıkları sosyo-kültürel çevre ve toplumla ilişkili oldukları gözden kaçırılmamalıdır. şu halde Türk din sosyologları için sorun, Batı toplumlarının sosyo-ekonomik ve kültürel ortamı ve şartlarında üretilen; onların kültürleri, değerleri ve sorunlarına sıkı sıkıya bağlı bulunan teorilerin Türk toplumu, kültürü ve sorunlarına nasıl uygulanacağı meselesidir. Bu mesele Türkiye’de din sosyolojisi araştırmalarında uygulanacak yöntemler konusunda da kendini göstermektedir. Mesela Türk din sosyolojisindeki dindarlık araştırmalarında, Batı toplumlarında dindarlığın boyutlarına ilişkin araştırma modeli ve şemalarının aynen uygulanmaya çalışılması önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Aynı şekilde Türkiye’deki dini akım, hareket, grup, cemaatler ve tarikatların incelenmesi konusunda da buna benzer önemli sıkıntılar görölmektedir (Günay, 2009:34,35).

Türkiye’de din sosyolojisinin gelişim süreci ve potansiyeli bize özgü kavramaları üretmeye müsait olduğu halde, yaygın bir şekilde farklı toplumsal yapılarla ve bağlantılarda üretilmiş kavramların aynen aktarılıp kullanılması bir kavramsallaştırma sorunu yaşanmasına sebep olmaktadır (Günay ve diğerleri, 2005:212,213). Dolayısıyla din sosyolojisinin Batı’dan hiçbir eleştiriye tabi tutulmadan ve ölkede gerçeklerine uyarlanmadan aktarılmakta oluşu önemli bir olumsuzluğa neden olmanın yanı sıra Türkiye’de genel olarak sosyal bilimlerin ve özel olarak da sosyolojinin ve din sosyolojisinin köklü bir fikri ve felsefi

temelden yoksun bir şekilde yol almasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Türk toplumunun kendine özgü sorunlarının çözümü, ancak yeni ve özel kavram, kuram ve açıklamaların ortaya konması suretiyle gerçekleştirilebilir (Günay, 2009:38).

Batılı sosyologlar, genellikle kendi sosyal ihtiyaç ve problemlerine, kendi toplumsal bünyelerini göz önüne alarak birtakım çareler aramışlar ve bunlara dayanarak da bazı genel değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu gayet tabii bir hadisedir. Çünkü sosyologlar da her kişi gibi belli bir toplumun ve medeniyetin üyesi oldukları için kendi sosyal meselelerine ilişkin çalışmalar yapmışlardır (Er, 1998:104). Dolayısıyla Batıda sosyolojinin kurucuları ve temsilcileri, bu bilim dalıyla, Hıristiyan Batı toplumunun meselelerini çözmek ve cemiyetlerini istikrara kavuşturmak amacıyla ilgilenmişlerdir. Bu bakımdan, başka bir dünyanın ve medeniyetin çocuğu olan Batılı sosyologların bizim problemlerimize çözüm getirmeleri beklenemez. Her toplum ve medeniyetin içinde bulunduğu ortam ve sahip olduğu değerler farklı olduğundan, Batılı sosyologların yapmış olduğu tespitleri, Türk toplumu için de tamamen geçerli saymak yanlıştır (Meriç, 1978:75; Meriç, 1995:183). Şu bir gerçektir ki, tarihin seyri içinde geçmişten akıp gelen görüşler, zamanla kendine özgü çizgileri olan bir “insan ve toplum felsefesi” oluşturmuştur. İşte Batı dünyasında ortaya konan ve beşerî olan -Din ve İlim, Din ve Laiklik, Fert ve Toplum vb. başlıkları taşıyan- yüzlerce eser, çoğu kez böyle bir felsefenin ışığında kaleme alınmıştır. Bunda şaşılacak bir durum yoktur. Şaşırtıcı ve gayri tabii olan husus, bilimsel faaliyette Batıya bağımlı ve gelişme sürecinin gerisindeki ülkelerde yaşayan aydınların, söz konusu eserlerdeki bilimsel gerçekler ile “izm”leri iyiden iyiye ayırmaya gidemeden, onları bilimsel gerçekler olarak görmesi ve göstermesidir. Bu bağlamda yapılması gereken şey, yukarıda zikredilen bu tür düşünceleri, tenkitçi bir kafayla gözden geçirip, kendi kültür değerlerimizin ışığında yeniden formüle etmektir (Aydın, 1985:42). Dolayısıyla, din sosyolojisi sahasında yapılacak çalışmaların kendi toplumumuzu ve medeniyetimizi tanımaya ve anlamaya yönelik olması gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye’de genelde sosyolojinin, özelde ise din sosyolojisinin bir bilim dalı olarak kuruluşundan günümüze kadar geçen tarihi seyrinde, Batı sosyolojisinin etkileri açıkça görülmektedir. Bu bağlamda ülkemizde özgün bir din sosyolojisinin varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Batı toplumları ile Türk toplumunun birbirinden ayrı tarihî, sosyal, kültürel ve dinî temellere dayanmasına rağmen ve bu gerçek doğrultusunda da Batıda üretilen sosyal

teorilerin ÷lkemizdeki din-toplum ilişkilerini doğru ve geçerli bir şekilde anlamamıza uygun verileri sağlayamayacağı apaçık ortadayken, Türkiye'deki din sosyolojisi çalışmaları, büyük ölçüde Batı sosyolojisi taklit edilerek, aktarma ve derleme yoluyla yapılmaktadır. Böyle bir tutum da, ne yazık ki, din sosyolojisini -÷lkemizde sosyal bilimlerin geneli için de geçerli olan- “taklit bilim” seviyesinde bırakmaktadır. Sonuç olarak, Batıda geliştirilen çalışmaların Türk toplumunun meselelerine ışık tutamayacağı, bu bakımdan da din sosyolojisi alanındaki evrensel gelişmeleri de takip etmek kaydıyla, kendi toplumumuzu açıklamaya yönelik araştırmalar yapılmasının gerekliliği açıkça ortadadır. Bu bağlamda din sosyolojisinin takip edeceği yol, yeni kavramlar üreterek, kendi toplumsal gerçekliğimizi anlamaya ve yorumlamaya esas olacak kuramlar geliştirmek olmalıdır.

